

УДК 631.173:346.548

ФОРМУВАННЯ МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНОЇ БАЗИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ОБСЛУГОВУЮЧИХ КООПЕРАТИВІВ

І.Д.Бурковський, кандидат технічних наук, доцент
А.В.Бурковська, кандидат економічних наук, доцент
Миколаївський державний аграрний університет

Статтю присвячено формуванню матеріально-технічної бази діючих в Україні сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів. Виявлено існуючі проблеми і намічено основні напрямки їх вирішення.

Ключові слова: матеріально-технічна база, обслуговуючий кооператив, кооперативний рух, кооперативні принципи.

Сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи, що будують свою діяльність на міжнародних принципах кооперації і відповідають концепції кооперативного підприємства у ринковій економічній системі, почали поширюватися в Україні після прийняття Закону України "Про сільськогосподарську кооперацію", який закріпив їх статус та забезпечив відповідне правове поле діяльності. Проте, навіть після прийняття закону відсутність загально визнаних методологічних позицій щодо розуміння суті кооперативного підприємства в аграрному секторі унеможливила ефективне управління процесами функціонування кооперативного руху в сільському господарстві і не дозволила сконцентрувати зусилля всіх зацікавлених сторін на забезпеченні швидкого створення належної матеріально-технічної бази кооперативного сектора АПК.

Питанням становлення й розвитку сільськогосподарських кооперативів присвячено наукові праці вітчизняних вчених: Драгоманова М.П., Крисального О.В., Левитського М.В., Саблука П.Т., Чупрова О.І. та ін. Проте залишаються недостатньо розв'язаними проблеми формування матеріально-технічної бази сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів. Саме їх дослідження і є метою статті.

Діяльність сільськогосподарських кооперативів сприяє користуванню товаровиробників сучасними технологіями та ви-

годами ринкових механізмів. Нині відповідно до Закону України „Про сільськогосподарську кооперацію” передбачено створення обслуговуючих кооперативів, які, крім надання комплексу послуг, пов’язаних з виробництвом і переробкою сільськогосподарської продукції, повинні організовувати її вигідний збут. Першочерговою метою обслуговуючих кооперативів має бути не одержання прибутку, а захист комерційних інтересів товаровиробників-засновників (членів).

В обслуговуючій кооперації зацікавлені переважно особи селянські та фермерські господарства. Однак, враховуючи невеликі фінансові можливості цієї чисельної групи землекористувачів, розвиток кооперації без фінансової підтримки держави вбачається проблематичним. Тому Мінагрополітики опрацьовано проект Закону України „Про внесення змін до Закону України „Про сільськогосподарську кооперацію” та інших законодавчих актів”, прийняття якого активізує кооперативний рух у галузі [1].

На цей час в Україні деякі аспекти діяльності обслуговуючих кооперативів залишаються законодавчо не врегульованими. Постановою Кабінету Міністрів України №557 від 03.06.2009 року затверджено Державну цільову економічну програму розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів на період до 2015 року. Важливість державної підтримки розвитку кооперації зумовлюється зменшенням кількості сільськогосподарських кооперативів (станом на 01.01.2009 р. їх налічувалося 936 проти 1127 – на 01.01.2005 р.). Вищезгаданою програмою передбачається створити до 2015 року не менш ніж 10 тис. сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, виділити з Державного бюджету України на стимулювання розвитку кооперативного руху 7,2 млрд грн [2].

Значна частина кооперативів в Україні лише зареєстрована і не розпочала своєї діяльності, інша частина функціонує із значними порушеннями кооперативних принципів (псевдокооперативи), а ще одна частина тільки формально належить до кооперативів (квазікооперативи). На даному етапі централі-

зованого збору, обробки та узагальнення статистичної інформації про обсяги діяльності кооперативів, їх товарообіг, забезпеченість фондами, фінансові результати діяльності тощо не ведеться. Не існує також органу, який би ідентифікував відповідність діяльності кооперативів міжнародним кооперативним принципам та здійснював моніторинг розвитку сільськогосподарської кооперації на національному рівні. Отже, здійснення різносторонньої та достовірної оцінки стану економічного розвитку сільськогосподарської кооперації є проблематичним. Фрагментарні підходи не дають можливості системного бачення ситуації і можуть призвести до викривлення загальної картини процесів, що відбуваються. Все це уповільнює здійснення ефективної політики, спрямованої на формування матеріально-технічної бази обслуговуючої кооперації.

Щодо діючих кооперативів, то за сучасних умов здобути найбільшого поширення три їх типи. Спеціалізовані кооперативи зосереджують свою діяльність на виконанні певної обслуговуючої функції або поєднанні кількох функцій в межах однієї галузі, що їм делегують їх клієнти-власники (заготівля, переробка, маркетинг сільськогосподарської продукції, матеріально-технічне постачання, технологічне, інформаційно-консультативне та інше обслуговування). Часом такі кооперативи об'єднують лише виробників одного виду продукції (зернові, плодоовочеві, молочарські). Спеціалізовані кооперативи відкриті для товаровиробників будь-якого організаційно-правового статусу.

Агроторгові доми як багатофункціональні обслуговуючі кооперативи створюються, як правило, на районному рівні. Вони об'єднують сільськогосподарські підприємства і великі фермерські господарства, формують великі товарні партії і здійснюють збут продукції своїх клієнтів-власників, забезпечують їх необхідними матеріально-технічними ресурсами, надають їм інформаційно-консультативні послуги тощо. При цьому вони не беруть на себе права власності на продукцію та ресурси, а діють як ринкові агентства, отримуючи плату за

надані ними послуги в межах, що встановлюють самі клієнти-власники.

Кооперативи при сільських громадах створюються власниками селянських та невеликих фермерських господарств для отримання послуг, пов'язаних з веденням цих господарств, а саме: обробки земельних ділянок, заготівлі і збуту продукції, використання складної і дорогої техніки, матеріально-технічного постачання, штучного осіменіння тварин, інформаційно консультативних послуг тощо. Часом такі кооперативи об'єднують мешканців кількох сіл. Вони створюються переважно там, де сільськогосподарські підприємства не в змозі або не зацікавлені надавати послуги місцевому населенню.

Матеріально-технічна база та інші активи сільськогосподарських кооперативів головним чином формуються за рахунок пайових внесків їх членів. Але оскільки кооперування приваблює, переважно, сільськогосподарських товаровиробників з відносно обмеженими фінансовими ресурсами, формування матеріально-технічної бази кооперативів перетворилося на одну з найгостріших проблем їх розвитку. Особливо це стосується фондоємних напрямів кооперації, зокрема, спільного використання техніки, переробки сільгосппродукції, надання технологічних послуг у рослинництві і тваринництві. Головним чином кооперативна ініціатива реалізується там, де немає потреби залучення спеціальних коштів, наприклад, надання агентських (посередницьких) послуг, збереження і доробка зерна, збір і реалізація молока, інформаційно-консультаційні послуги.

Ситуація залишається проблемною також через недоступність кредитів комерційних банків і практичну відсутність на ринку банківських послуг кредитних установ, що функціонують на принципах кооперації і спрямовані на обслуговування аграрного сектора (сільські кредитні спілки, їх регіональні об'єднання та кооперативні банки). Недостатньо активною є державна політика щодо забезпечення взаємодії сільськогосподарської, кредитної і споживчої кооперації. Не існує ефек-

тивно діючих механізмів використання майна членів сільськогосподарських підприємств, не відпрацьовано моделей взаємовигідного залучення матеріально-технічної бази споживчої кооперації для розвитку сільських кооперативів. На державному рівні не вирішено питання про регулярні цільові програми фінансової підтримки сільськогосподарських кооперативів (лізинг, участь у приватизації державних підприємств, створення спеціального фонду підтримки кооперативного руху в сільському господарстві на зразок Державного фонду підтримки фермерів тощо).

Проблематичним є також інвестування кооперативного сектора. Кооперативи не співпрацюють із зовнішніми інвесторами, оскільки за своєю цільовою орієнтацією вони є неприбутковими організаціями, а стимули залучення внутрішніх інвестицій не такі потужні, як в акціонерному бізнесі. Отже, обмеженість власних фінансових ресурсів і фактична відсутність зовнішніх джерел їх надходжень суттєво уповільнює створення матеріально-технічної бази сільськогосподарських кооперативів.

На сучасному етапі принципово важливим є фінансування кооперативів за рахунок внутрішніх джерел. Це забезпечує індивідуальну зацікавленість і відповідальність, а отже, активну участь рядових членів кооперативу в управлінні своєю організацією, що вимагають принципи кооперації і концепція кооперативного підприємства. Але з розширенням масштабів кооперативного агробізнесу, збільшенням розмірів кооперативних підприємств, розвитком вертикальних інтеграційних процесів відбуватиметься зростання потреби у фінансових ресурсах, що зробить необхідним підвищення ролі зовнішніх джерел фінансування. При цьому перспективним є формування мережі кооперативних банків та кредитних спілок, оскільки за своєю економічною природою вони також є кооперативними організаціями.

На найближчу перспективу важливе значення матиме співробітництво сільськогосподарських кооперативів з підприємствами споживчої кооперації. Це забезпечить стабільне і ритмічне надходження сільськогосподарської сировини

до переробних підприємств споживчої кооперації, повноцінне та ефективне використання її торговельної мережі, сприятиме раціональному використанню матеріально-технічної бази (споруд, транспорту, обладнання тощо) та створенню додаткових робочих місць. Таке співробітництво можливе у формі спільної заготівельно-збутової діяльності та переробки сільгосппродукції, оренди сільськогосподарськими кооперативами майнових об'єктів споживчої кооперації, створення об'єднань і спільних підприємств для вигідної взаємодії в межах статутних завдань своїх організацій. Обслуговуючі кооперативи і споживчі товариства можуть виконувати однакові або близькі за змістом завдання у формуванні і функціонуванні аграрного ринку з тією різницею, що суб'єктами кооперування у сільському господарстві є обов'язково сільськогосподарські товаровиробники, а споживчі товариства об'єднують споживачів за їх відповідними інтересами.

Таким чином, проблема створення матеріально-технічної бази сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів є однією з найгостріших в загальному контексті функціонування кооперативного руху в сільському господарстві. Її вирішення повинно відбуватися з урахуванням особливостей кооперативів як економічних організацій, їх фундаментальних організаційних принципів. Фінансовими джерелами створення матеріально-технічної бази повинні насамперед бути внутрішні інвестиції, а з часом – ширше використання послуг таких фінансових установ, як кредитні спілки і кооперативні банки. Важливо також використовувати можливості співробітництва з підприємствами споживчої кооперації. Все це сприятиме посиленню системності у функціонуванні кооперативного руху в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мельник Ю. Ф. Агропромислове виробництво України: уроки 2008 року і шляхи забезпечення інноваційного розвитку / Ю. Ф. Мельник, П. Т. Саблук // Економіка АПК. — 2009. — №1. — С. 3—15.
2. Беренштейн Б. Л. Розвиток сільськогосподарської кооперації в Україні / Б. Л. Беренштейн, О. М. Третьак // Економіка АПК. — 2009. — №7. — С. 38—43.